

10. Михайлюк В.О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу (на матеріалі спеціальностей “Облік і аудит” та “Менеджмент організацій”): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / В.О. Михайлюк; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 28 с.

БАВИКІНА Н.Ю., САВЧЕНКО О.П.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Завдання, що постали перед вищою школою, потребують пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розроблення нових методів та організаційних форм взаємодії викладача і студента. Разом з тим самим життям доведено, що тільки ті знання, до яких студент прийшов самостійно, завдяки власному досвіду, думці та діям, стають справді міцним його здобутком. Саме тому вища школа поступово переходить від передавання інформації в готовому вигляді до керівництва самостійною пізнавальною діяльністю студентів, формування в них досвіду самостійної навчальної роботи.

Студент, не підготовлений до самостійного здобуття нових знань, не зможе розвинути в собі ці якості в процесі професійної діяльності. Саме тому ВНЗ покликаний забезпечити не тільки високий рівень професійних знань і вмінь студентів, а й сформувати творчу особистість фахівця, здатного до самовдосконалення та самоосвіти. Науково правильно організована й систематично здійснювана самостійна робота є необхідною умовою успішного навчання, одним з визначальних факторів, що впливають на професійне становлення особистості.

Мета статті – розкрити суть, особливості та умови самостійної роботи студентів ВНЗ.

Сучасна концепція вищої освіти тісно пов’язує хід і результати навчання з рівнями організації самостійної роботи студентів на різних його етапах, що потребує розроблення теоретичних і методичних основ керівництва самостійною навчальною діяльністю.

Сьогодні серед дослідників цієї проблеми відсутнє єдине розуміння суті таких понять, як самостійність, самостійна робота студентів, її функції й види. Грунтуючись на сучасних науково-педагогічних дослідженнях, ми розглядаємо самостійну роботу студентів як особливу форму навчальної діяльності суб’єкта, у процесі якої студенти оволодівають знаннями та вміннями, а також розвивають такі якості особистості, як самостійність і активність. Як стверджує В.А. Козаков, організація самостійної роботи студентів має подвійну мету: формування самостійності як риси особистості й засвоєння знань, умінь та навичок.

Педагогічний досвід дає змогу визначити види самостійної роботи студентів: за характером керівництва з боку викладача (опосередкована, безпосередня), за рівнем самостійності студентів (низька, середня, висока), за проявом студентами самостійних дій (обов’язкова, бажана), за тривалістю виконання (короткочасна, довготривала), за видами діяльності (навчально-пізнавальна, професійна), за формами організації (фронтальна, групова, індивідуальна), за місцем у навчальному процесі (аудиторна, позааудиторна).

Діагностика стану сформованості в студентів навичок самостійної навчальної діяльності дає змогу виявити недостатній рівень попередньої підготовки студентів до її здійснення та розвиток у них основних компонентів навчальної культури, а саме: незнання раціональних прийомів розумової діяльності, умов їх застосування, невміння працювати зі спеціальною літературою та іншими джерелами інформації, узагальнювати, систематизувати набуті знання, раціонально планувати й використовувати час навчальної праці.

Психологічною умовою успішності самостійної роботи студентів є формування стійкого інтересу до обраної професії й методів оволодіння її особливостями, що залежать від таких параметрів: відносини між викладачами та студентами в освітньому процесі; рівень складності завдань для самостійної роботи; залучення студентів у формувальну діяльність майбутньої професії. Як будь-який вид людської діяльності, навчальна діяльність, з психологічної точки зору, являє собою процес вирішення специфічних завдань. Відмінність навчальних завдань від інших полягає в тому, що їхньою метою є зміна самого суб'єкта, яка полягає в оволодінні певними способами дії, а не в зміні предметів, з якими діє суб'єкт. Необхідність у постановці й вирішенні таких завдань виникає перед суб'єктом лише в тому разі, якщо йому необхідно опанувати такі способи дії, в основі яких лежать узагальнення теоретичного типу.

Розглядаючи навчальну діяльність як процес вирішення завдань, варто виділити такі її ланки.

По-перше, постановка навчального завдання. У педагогічній психології відомо, що мета виникає в результаті конкретизації змістовних мотивів діяльності. Функцію таких мотивів може виконати тільки інтерес до змісту засвоєваних знань. Без такого інтересу неможлива не тільки самостійна постановка навчального завдання, але і прийняття завдання, поставленого вчителем. Тому навчання, що має на меті підготовку студентів до самостійної навчальної діяльності, повинно забезпечити, перш за все, формування таких інтересів.

По-друге, застосування оптимальних способів розв'язування завдання. Між навчальною діяльністю під керівництвом викладача і її самостійними формами існує принципова відмінність. Коли викладач веде студентів від поняття до дійсності, такий хід має силу тільки методичного прийому. Коли мова йде про формування поняття шляхом самостійної роботи з навчальними матеріалами й засобами, умови діяльності кардинально змінюються. Першим серед цих умов є формування способів логічного аналізу джерел навчальної інформації, зокрема, способи логічного аналізу інформаційних моделей, у яких фіксується зміст наукових понять, що одночасно є одним з найважливіших завдань навчання, розрахованого на підготовку студентів до самостійної навчальної діяльності. Другою важливою умовою переходу до самостійної навчальної діяльності є оволодіння продуктивними способами розв'язування навчальних завдань. Забезпечення цієї умови практично неможливе без активної методологічної й методичної участі викладача.

По-третє, здійснення контролю й оцінювання за ходом і результатом розв'язання завдання. Формування контрольно-оцінних операцій має йти від оволодіння способами контролю та оцінювання дії викладача й інших студентів через контроль та оцінювання власної роботи під керівництвом викладача до самоконтролю й самооцінки самостійної освітньої діяльності.

Основні форми організації самостійної роботи студентів ВНЗ характеризуються такими параметрами: зміст навчальної дисципліни; рівень освіти та ступінь підготовленості студентів; необхідність упорядкування навантаження студентів при самостійній роботі. Виходячи із цих параметрів, можуть бути запропоновані такі форми організації самостійної роботи студентів: реферати (з дисциплін гуманітарного й соціально-економічного блоку); семестрові завдання (із загальнотехнічних і спеціальних дисциплін); курсові роботи (із загальнотехнічних і спеціальних дисциплін); курсові проекти (по загальнотехнічних і випускових кафедрах); атестаційні роботи бакалавра, спеціаліста, магістра.

Для ефективності самостійної роботи необхідно виконати ряд умов: забезпечення правильного сполучення обсягу аудиторної й самостійної роботи; методично правильна організація роботи студента в аудиторії та поза нею; забезпечення студента необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи на процес творчий; контроль за організацією й ходом самостійної роботи, що заохочує студента якісно її виконувати. Ця умова в тій чи іншій формі має бути присутньою в перших трьох, щоб контроль став не стільки адміністративною, скільки саме повноправною дидактичною умовою, що позитивно впливає на ефективність самостійної роботи в цілому.

Особливо слід виділити можливості забезпечення навчальною й методичною літературою дистанційного навчання з використанням інформаційних комп'ютерних технологій, зокрема, комп'ютерних освітніх середовищ, спеціально побудованих і організованих для розміщення навчальних матеріалів з урахуванням педагогічних і дидактичних вимог.

Під дистанційним навчанням слід розуміти будь-яке віддалене навчання як певний спосіб організації освітнього процесу (опосередкована навчально-комунікаційна взаємодія), що може бути використане в усіх формах навчання (очна, заочна, екстернат, навчання з використанням засобів телекомунікації, поштового листування тощо). Саме дистанційне навчання покликане скоротити аудиторне навантаження й збільшити частку самостійної роботи студента. У зв'язку із цим для ефективності самостійної роботи студентів необхідно розробляти та придбавати електронні підручники й навчальні програми.

Комп'ютеризація освітнього процесу, що в умовах багаторівневої структури освіти активізує самостійну роботу студентів, коли студент виробляє вміння самостійно вибирати джерела інформації, прилучається до етики міжнародного спілкування з навичками економії часу, опволодіває мистецтвом об'єктивного й цільового оцінювання власного потенціалу, своїх ділових і особистісних якостей.

Одним з варіантів упровадження нових технологій може стати створення й використання електронних підручників, що дають змогу постійно оновлювати вихідну інформацію у вигляді мінливих прикладів і статистичних даних, змінювати параметри моделей, що сприяє кращому з'ясуванню їх особливостей. Використання електронного підручника дасть змогу посилити взаємозв'язки навчальних дисциплін, а також взаємозв'язок науково-дослідної й навчально-методичної роботи.

Під час вирішення завдань формування здатності учнів до самостійної роботи весь педагогічний колектив. Стикається з проблемою цілеспрямованого навчання студентів, визначення змісту цієї роботи. Таке навчання включає формування прийомів моделювання самої навчальної діяльності, визначення учнями оптимального розпорядку дня, усвідомлення й послідовне відпрацювання ними раціона-

льних прийомів роботи з навчальним матеріалом, оволодіння прийомами заглибленого та водночас динамічного (швидкого) читання, складання планів різноманітних дій, конспектування, постановки й вирішення навчально-практичних завдань.

У цілому самостійна робота учнів ґрунтується на правильній організації його аудиторної навчальної діяльності. Зокрема, це стосується зв'язку й переходу від зовнішнього контролю вчителя до самоконтролю студента та від зовнішнього оцінювання до формування його самооцінки, що, у свою чергу, передбачає вдосконалення контролю й оцінювання самим учителем. Відповідно, позитивна відповідь на запитання про те, чи може в студента формуватися здатність справжньої самостійності роботи, залежить від спільних дій педагогів і тих, хто навчається, усвідомлення ними особливостей цієї роботи як специфічної форми діяльності, що висуває до її суб'єкта особливі вимоги та дає йому інтелектуальне задоволення.

Програма навчання самостійній роботі повинна мати суто індивідуальний характер і включати: діагностику тим, хто навчається, власної пізнавальної потреби в розширенні, поглибленні знань, одержуваних у ВНЗ; визначення власних інтелектуальних, особистісних і фізичних можливостей, зокрема об'єктивна оцінка вільного від відвідування навчального закладу часу; визначення мети самостійної роботи – найближчої й віддаленої, тобто відповідь на запитання: вона потрібна для задоволення пізнавальної потреби чи, наприклад, для продовження навчання; самостійний вибір студентом об'єкта вивчення й обґрунтування цього вибору для себе (як такий об'єкт, наприклад при вивченні іноземної мови, може виступити історія Англії, поезія, музика Німеччини, мистецтво Франції тощо); розробка конкретного плану, довгострокової й найближчої програми самостійної роботи. Добре, якщо робота з педагогом у навчальний час може слугувати прикладом складання такої програми; визначення форми та часу самоконтролю. Доцільно, щоб формою контролю учень обрав виконання конкретного виду роботи (креслення, проект, переклад, реферат тощо), що комусь потрібна, необхідна, тобто щоб результати роботи були особистісно значущими і для нього, і для інших.

Висновки. Самостійна робота студента, розглянута в загальному контексті його самоосвіти, являє собою вищу форму його навчальної діяльності за критерієм саморегуляції й цільової спрямованості; вона може бути диференційована залежно від джерела управління, характеру спонукання тощо. Природно, що проблема формування в студентів-першокурсників уміння вчитися самостійно переростає в проблему попереднього підвищення навчальної мотивації (особливо внутрішньої мотивації на процес і на результат діяльності), виховання інтересу до навчання. При цілеспрямованому формуванні всі спонукання, пов'язані з пізнавальною активністю, стають більш усвідомленими й дієвими, посилюється їх регулятивна роль у навчальній діяльності, зростає активність студентів у перебудові мотиваційної сфери. Позитивні мотиваційні зміни, формування інтересу до навчання відбуваються в результаті вдосконалення цілісної особистості студента.

Література

1. Вербицкий А.А. Самостоятельная работа студентов младших курсов / А.А. Вербицкий // Высшая школа России. – 1995. – № 3.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский ; под ред. В.В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Зимняя Н.А. Педагогическая психология / Н.А. Зимняя. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
4. Кабанова-Меллер Е.Н. Психология формирования знаний и навыков / Е.Н. Кабанова-Меллер. – М., 1982.

5. Карандашев Ю.Н. Психология развития / Ю.Н. Карандашев. – Минск, 1997. – Ч. 1.
6. Подласый И.П. Педагогика : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / И.П. Подласый. – М. : Просвещение, 1996. – 432 с.
7. Практические аспекты реализации многоуровневой системы образования в техническом университете: организация и технологии обучения / [Попов Ю.В., Подлеснов В.Н., Садовников В.И., Кучеров В.Г., Андросюк Е.Р.]. – М., 1999. – 52 с.

БІРЮКОВ П.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ

Вирішення проблем зв'язку службової діяльності курсанта із засвоєнням навчальної програми, впливу службового навантаження на процес вивчення навчальних дисциплін, функціонування структурно-логічної схеми підготовки фахівців, контролю та оцінювання знань є актуальним завданням для вищого навчального закладу МВС України (далі – ВНЗ МВС). Останні публікації науково-педагогічної літератури акцентують увагу на адаптації організації навчально-виховного процесу ВНЗ МВС до умов кредитно-модульної системи навчання, пошуку нових форм та методів організації підготовки курсантів [1–4; 6]. Актуальним і важливим аспектом досліджуваної проблеми є використання наявного ресурсу позааудиторного часу у формуванні професійної моделі офіцера МВС та, у зв'язку із цим, підготовка офіцера курсової ланки до організації позааудиторної діяльності курсантів. Офіцер, який щойно призначений з практичного органу внутрішніх справ на посаду офіцера навчального підрозділу ВНЗ МВС, не володіє формами та методами, алгоритмом роботи в курсантському колективі. Службова діяльність курсових офіцерів включає елементи педагогічної діяльності, тому кандидати на заміщення посади офіцера навчального підрозділу ВНЗ МВС мають відповідати критеріям, викладеним у ст. 54 “Закону про освіту”: “...Педагогічною діяльністю можуть займатися особи з високими моральними якостями, які мають відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, фізичний стан яких дозволяє виконувати службові обов'язки” [5].

Мета статті – дати методичні рекомендації щодо організації позааудиторної діяльності курсантів ВНЗ МВС України.

На наш погляд, методичні рекомендації з організації позааудиторної діяльності курсантів ВНЗ МВС України для офіцера курсової ланки мають бути подані по етапах:

І. Системна поточна діагностика навчального процесу в курсантському взводі за параметрами: відвідування занять особовим складом та успішність навчання.

На цьому етапі необхідно проаналізувати за журналами обліку занять навчальних взводів пропуски занять курсантами за характерними причинами:

- наряд;
- лікування в лазареті ВНЗ, домашніх умовах, госпіталі, поліклініці;
- звільнення курсантів, які є членами збірних команд навчальних підрозділів, ВНЗ, відомств та займаються спортом високих досягнень, на етапі їхньої підготовки до змагань, учасників творчої самодіяльності, наукових конференцій при підготовці до виступів;